

Inhoud leereenheid 7

Vestiging en vertrek

- 1 Verhuizen
- 2 Lidmatenregister
- 3 Onderzoek in lidmatenregisters
- 4 Akten van indemniteit
- 5 Onderzoek in akten van indemniteit
- 6 Poorterboeken
- 7 Onderzoek in poorterboeken
- 8 Over de landsgrenzen

Opgaven

Zelftoets

Terugkoppeling

- Antwoorden op de zelftoets
- Uitwerking van de opgaven

Leereenheid 7

Vestiging en vertrek

1 Verhuizen

Voor de genealoog dient zich een ‘kritisch’ moment aan wanneer iemand waarnaar hij onderzoek doet, zich van elders vestigt of uit zijn woonplaats vertrekt. Waar kwam hij of zij vandaan, waar ging hij of zij naar toe? Hoe pakken we het spoor op? Soms vinden we het antwoord in de voor de hand liggende basisbronnen.

Voor de negentiende en twintigste eeuw zijn dat het bevolkingsregister en de burgerlijke stand. Het bevolkingsregister vermeldt datum en plaats van herkomst of vestiging. Een overlijdensakte geeft in veel gevallen de geboorteplaats van een overledene. Een huwelijksakte noemt de geboorteplaats van de partners en als de ouders nog in leven zijn, vermeldt de tekst veelal hun woonplaats. De huwelijksbijlagen kunnen, als de ouders overleden zijn, gegevens over de plaats van overlijden bevatten. Zo kan de draad van het onderzoek elders opgevat worden.

Voor de zeventiende en achttiende eeuw zijn de bronnen met gegevens over vestiging en vertrek veel schaarser. De bron waar we in die periode de grootste kans hebben om iets over herkomst te vinden, zijn de huwelijksregisters van kerken en de overheid. Maar de herkomstplaats van huwelijkspartners staat hier lang niet altijd in vermeld.

In deze leereenheid komen enkele andere bronnen ter sprake waarin herkomstgegevens en vertrekinformatie te vinden zijn: lidmatenregisters, akten van indenniteit en poorterboeken. Zijn ze niet beschikbaar of is met deze bronnen het ‘migratieprobleem’ niet op te lossen, dan zijn er bij een creatief gebruik van de basisbronnen – of de aanvullende bronnen uit blok 5 – soms toch positieve resultaten te boeken. Een vastgelopen onderzoek kan soms weer opengebrouwen worden via een boedelscheiding (zie blok 5). Op het moment dat de erfgenamen de bezittingen verdelen, kunnen kinderen in de bronnen opduiken die u ‘kwijt’ was. Ook kan een boedelscheiding informatie over onroerend goed bevatten die een nieuw spoor oplevert. In een boedelinventaris kan een huis of een stuk land elders genoemd worden dat de overledene op zijn beurt had geërfd van zijn ouders.

Om het doel te bereiken: een generatie verder terug in de tijd komen, kan het nodig zijn een uitgebreide gezinsreconstructie te maken. Gezinsreconstructie levert in de vorm van naamgeving en getuigen aanwijzingen op over familieleden. We concentreren ons eerst op de verwanten die als doopgetuigen optraden. Zo mogelijk maken we een reconstructie van hun gezin, wat behalve verdere aanwijzingen over naamgeving ook nieuwe verwanten als doopgetuigen kan opleveren. Het aantal verwanten breidt zich zo uit en de kans dat we via dit familienetwerk de herkomstplaats vinden, groeit. Misschien trouwde een van de neven of nichten wel in de gezochte herkomstplaats, of was bij het huwelijk voor het gerecht van een neef of nicht een oom als voogd aanwezig, die de weg naar de herkomstplaats wijst. Zo maakt u als het ware een omtrekkende beweging om het probleem op te lossen.

2 Lidmatenregisters

De ledenadministratie die kerken bijhielden, kunnen soms aanwijzingen bevatten over herkomst- of vestigingsplaatsen. Dit geldt dan vooral voor protestante gemeenten. Katholieke staties kenden wel een ledenregistratie, in de vorm van een ‘status animarum’ (overzicht van de zielen), maar hierin vinden we geen migratiegegevens. Zo’n status animarum ligt in het archief van de parochie, dat in veel gevallen nog bij de kerk zelf berust.

Protestante kerken hebben registers waarin de lidmaten zijn opgenomen. Wie lidmaat wilde worden, moest eerst onderwijs volgen, ‘catechisatie’, en daarna tijdens een kerkdienst belijdenis van zijn of haar geloof doen. Dat gebeurde zo rond het twintigste levensjaar. Nadat je ‘lidmaat op belijdenis’ was geworden, mocht je deelnemen aan het Heilig avondmaal.

Verhuisde je als lidmaat naar elders, dan nam je een ‘attestatie’ mee naar de kerk van de plaats waar je je vestigde. Hierin stond onder andere dat je lidmaat was en een vermelding van goed gedrag. De lidmaten op belijdenis en de op attestatie binnengekomen en soms ook de vertrokken lidmaten vinden we aangetekend in de ‘acta’, de handelingen van de kerkenraad, in dtb-registers of in speciale lidmatenregisters. De originelen hiervan berusten meestal in het kerkarchief. Soms is dit archief overgebracht naar een overheidsarchiefdienst, maar vaker nog bewaart de kerk het zelf. Het Centraal Bureau voor Genealogie bezit van een flink aantal registers kopieën op microfiche.

Er zijn verschillende typen van lidmatenregistratie. Soms is zo’n register een momentopname van de bestaande populatie aan lidmaten. Een predikant maakte bijvoorbeeld bij zijn aantreden een lijst van de lidmaten in zijn gemeente, in alfabetische volgorde of – en dat zien we vaker – op basis van een ‘rondwandeling’ door zijn gemeente. Zo’n momentopname kon dan aangevuld zijn met latere wijzigingen, door vertrek of vestiging of door nieuwe lidmaten die op belijdenis waren aangenomen. Sommige registers beperken zich tot alleen aangenomen lidmaten, of tot met attestatie ingekomen en vertrokken personen.

3 Onderzoek in lidmatenregisters

Voordat we onderzoek kunnen gaan doen, moeten we eerst weten of er van de plaats die ons interesseert, lidmatenregisters bewaard zijn. Dat vindt u – voor zover ze bekend zijn – in het *Repertorium DTB*. Behalve de afzonderlijke lidmatenregisters zijn daarin ook registraties van lidmaten in de dtb-registers opgenomen. We bekijken de voorbeeldbladzijden uit het *Repertorium DTB* (afb. 6.1). Van de gereformeerde kerk in het Noord-Brabantse Raamsdonk is het lidmatenregister vanaf 1774 bewaard. Het Centraal Bureau voor Genealogie (afkorting cb) heeft het ter raadpleging in de studiezaal. Van de gereformeerde kerk te Ransdorp (Noord-Holland) is het lidmatenregister 1741-1808 in het gemeentearchief (ga) van Amsterdam. Voor de periode vanaf 1808 moeten we onder Schellingwoude kijken. De gereformeerde kerk te Ravenstein heeft een lidmatenregister dat loopt vanaf 1649. Als bewaarplaats staat aangegeven ‘hg’, wat staat voor hervormde gemeente (zoals de kerk vanaf het begin van de negentiende eeuw heet). Zoals we al eerder aangaven, geeft de bewaarplaats de situatie van 1980 weer. Het is mogelijk dat dit lidmatenregister inmiddels (ook) elders in te zien is.

Om een indruk te krijgen van wat de inhoud kan zijn, bekijken we twee bladzijden uit het lidmatenregister van de gereformeerde gemeente te Zandvoort (afb. 7.1). Zij bestrijken de jaren 1744-1749. De op attestatie aangenomen lidmaten en de lidmaten op belijdenis staat bij elkaar, in chronologische volgorde ingeschreven. Veranderingen die optraden, bijvoorbeeld vertrek met attestatie of door overlijden ('obiit' staat er dan bij) zijn bijgeschreven in de marge of tussen de regels. Op de linkerbladzijde staat bij Willem Gerrits van Duijn en Neeltje Willems Molenaar zelfs in Latijn het uur waarop zij overleden zijn: respectievelijk om acht uur 's avonds en om twaalf uur 's middags.

Hermanus Croesen (geschreven met een lange s), die iets lager staat, werd 1 april 1746 als lidmaat aangenomen. Een paar maanden later, op 25 augustus, vertrok hij naar Amsterdam ('Amsteldam').

Het lidmatenregister bevat een verrassing voor wie afstamt van Maarten Willems Molenaar, die op 9 maart 1746 belijdenis deed. Bij hem staat aangetekend dat hij met een haringschuit met al het volk dat erop was, 'gebleven' (vergaan en verdronken) is bij Texel in oktober 1758.

4 Akten van indemniteit

Vanaf het eind van de zeventiende eeuw tot en met het begin van de negentiende eeuw zijn er voor het achterhalen van verhuisbewegingen, herkomstplaatsen en vertrekplaatsen de zogenaamde *akten van indemniteit*. Deze bron speelde een rol in de administratie rondom de armenzorg. Als iemand zich in een bepaalde plaats wilde vestigen, dan moest hij daar in veel gevallen een *akte van indemniteit* inleveren. Deze akte is ook wel bekend onder andere namen: *borgbrief*, *ontlastbrief* of *akte van cautie*. Hierin stelde de plaats of instelling die de akte uitgaf – vaak de plaats van geboorte – zich financieel garant voor het geval betrokkene tot armoede mocht vervallen. Hij of zij zou dan niet ten laste van het armbestuur van de plaats van vestiging komen (plaats B). De herkomstplaats (plaats A) stelde zich dus borg (vandaar 'borgbrief') en zou de woonplaats (plaats B) 'indemnieren', ofwel schadeloos stellen.

Had iemand eerder een borgbrief afgegeven aan het plaatselijke bestuur en vertrok hij van plaats B naar plaats C, dan nam hij zijn eerder ingeleverde akte of een kopie hiervan mee. Waren er inmiddels kinderen geboren in plaats B dan maakte deze vertrekplaats hiervoor een nieuwe akte van indemniteit waarin zij zich garant stelde voor die kinderen. Zo kon een reislustig gezin meerdere akten van indemniteit bij zich hebben, van verschillende plaatsen.

Als u in het archief van een bepaalde plaats een borgbrief van een van uw voorouders vindt, dan betekent dit niet dat hij of zij daar ook overleden is. Hij of zij kan een afschrift van de akte meegekregen hebben bij vertrek. De vertrekplaats hield de originele akte om dit als bewijs te hebben voor het geval ze later aansprakelijk voor die persoon gesteld zou worden.

Het plaatselijke bestuur vroeg niet in alle gevallen een akte van indemniteit. Iemand die goed bemiddeld was, vormde geen risico en dat geldt ook voor de seizoenarbeiders die voor korte tijd kwamen werken. Zag men iemand wel als een risico maar kon hij geen borgbrief overleggen, dan kon men hem een 'akte van renunciatie' laten tekenen waarin hij afstand deed van zijn rechten op financiële steun.

5 Onderzoek in akten van indemniteit

De akten van indemniteit en de registers worden bewaard in de archieven van de plaatselijke of kerkelijke instelling die met de armenzorg was belast, dus in het archief van een gerecht of van de kerk. We kunnen daarin nu naast originele akten ook afschriften van akten en speciale registers van ingekomen akten en/of van afgegeven akten vinden.

Omdat het zo'n belangrijke bron is voor genealogisch onderzoek zijn van veel plaatsen akten van indemniteit bewerkt door archiefdiensten en onderzoekers. In het verleden zijn deze bronbewerkingen in papieren vorm gepubliceerd en aan bibliotheken van het Centraal Bureau voor Genealogie en de Nederlandse Genealogische Vereniging geschonken. U vindt ze via de internetcatalogus van het CBG en de NGV.

Wie voorouders heeft in het Gelderse Varik zal bijvoorbeeld in de bibliotheek van het Centraal Bureau voor Genealogie – door te zoeken op die plaatsnaam in de catalogus – een bronnenpublicatie vinden over de afgegeven en ontvangen akten van indemniteit in de periode 1669-1865. De informatie is ontleend aan het lidmatenboek van de gereformeerde gemeente in die plaats waarin dit blijktbaar is opgetekend.

Met de intrede van internet hebben bronbewerkingen van akten van indemniteit hun weg gevonden naar websites van particulieren en archiefdiensten. De wegwijzer hiervoor is de site 'Digitale bronbewerkingen Nederland en België' op het domein www.geneaknowhow.net. Onder Breda staat daar bijvoorbeeld een verwijzing naar 'borgbrieven inkomend 1730-1819 en uitgaand 1759-1810 [ZOEK+]' Dit betekent dat ze deel uitmaken van een database. Klikken we op de link dan komen we in de 'Isis database' van het stadsarchief Breda. De afkorting 'Isis' staat voor 'Internet studiezaal informatie systeem'. Meerdere archieven maken gebruik van dit systeem. Zoek we bijvoorbeeld op Adriaan de Bakker, dan vinden we het volgende:

Adriaan de Bakker
 Borgbriefbegunstigde op donderdag 6 september 1787 Princenhage
 Plaats: Princenhage
 Bron: GA Breda
 Archief: P400 nr.1865
 Datum: 1787-09-06
 Registratievorm: ingekomen borgbrief
 Brief uit: Oudenbosch
 Naam borgbriefbegunstigde: Adriaan de Bakker
 Opmerkingen: Borgbrief aanwezig: nee
 Bron: Oud-administratief archief Princenhage.
 Bron: Borgbrieven Princenhage 1780-1789
 Archief: P400 inventarisnummer 1875

Deze database-informatie roept een aantal vragen op waardoor het voor de juiste interpretatie ervan nodig is de originele bron te raadplegen. Zeker is: Princenhage heeft een borgbrief ontvangen voor Adriaan de Bakker, afgegeven door Oudenbosch. De originele borgbrief is niet aanwezig. Misschien komt de informatie daarom uit een register van ontvangen borgbrieven.

Onzeker is ten eerste: de datum 6 september 1787, is dat de datum van afgifte door Oudenbosch of de datum van ontvangst door Princenhage? Onzeker is ten tweede: de database noemt twee verschillende inventarisnummers in het 'Oud-administratief archief Princenhage' waar de

informatie uit zou komen: inv.nr. 1865 en 1875. Wat is juist?
De informatie die we hebben, kunnen we – tot we het archief zelf hebben geraadpleegd – als volgt samenvatten:

Oudenbosch gaf voor Adriaan de Bakker een borgbrief uit, die werd ontvangen door Princenhage. De datum van uitgifte of ontvangst is 6 sept. 1787.

Bronverantwoording: Stadsarchief Breda, website (www.stadsarchief.breda.nl), Isis database, ontleend aan Oud-administratief archief Princenhage, inv.nr. 1865 of 1875, Borgbrieven Princenhage 1780-1789.

Als voorbeeld van een originele borgbrief bestuderen we een akte uit het archief van de gemeente Woerden (afb. 7.2). Het is een akte die in 1758 werd uitgegeven in Woudrichem. De informatie kunnen we als volgt samenvatten:

Woudrichem 15 mei 1758. Akte van indemniteit van de Diaconie Armen van Woudrichem voor Neeltje Dompeling (circa 4 jaar), Cornelis Dompeling (circa 3 jaar) en Arien Dompeling (circa ½ jaar oud), kinderen van Pieter Dompeling die met zijn echtgenote naar Culemborg vertrokken is.

(Streekarchivariaat Rijnstreek en Lopikerwaard, Oud archief gemeente Reeuwijk, inv.nr. 54, akten van indemniteit 1712-1811, nr. 76)

We kunnen uit de akte concluderen dat zowel vader Pieter Dompeling als zijn niet nader bij naam genoemde echtgenote nog in leven waren bij het opmaken van de akte. Voor hen beiden zal ook een gezamenlijke dan wel afzonderlijke akte van indemniteit opgemaakt zijn. Daarnaast kunnen we op zoek in het archief van de gereformeerde gemeente te Woudrichem, of het gemeentearchief van die plaats, of in het gemeentearchief van Reeuwijk waarin de akte van zijn drie kinderen werd gevonden.

6 Poorterboeken

Op 12 oktober 1775 wordt Johannes de Graaf poorter van Breda. Hij is afkomstig uit Papendrecht en is molenaar van beroep. Als borg treedt voor hem op Cornelis Janssen, de binnenvader van het Bredase Armenkinderhuis, en burger van de stad. Cornelis Janssen was zelf ook een 'import'-Bredanaar. In 1752 werd hij, afkomstig uit het Duitse Emden, poorter van de stad.

(Stadsarchief Breda, website (www.stadsarchief.breda.nl), Isis database, ontleend aan Oud-administratief archief stad Breda I-1a, inv.nr. 2115, Poorterboeken 1771-1816, fol. 14v en inv.nr. 2114, Poorterboeken 1730-1771, folio 130r)

In de stad van voor de Franse tijd had een deel van de stadsbevolking het poorterschap. Dat bracht rechten en plichten met zich mee. Deze waren geregeld in de plaatselijke verordeningen, de 'keuren'. Wat je in de regels van de verschillende steden terug ziet komen, is dat het poorterschap nodig was om bepaalde beroepen en ambachten uit te mogen oefenen. Dat gold ook voor het kunnen bekleden van bepaalde overheidsbaantjes. Dat zal de reden zijn waarom bovengenoemde Cornelis Janssen poorter werd. Zo kon hij binnenvader van het armenhuis worden. Een van de voordelen van het poorterschap was vrijstelling van

bepaalde belastingen. Daarnaast kreeg je bijvoorbeeld juridische bijstand als je elders voor een rechtbank moest komen. Daar stonden wel verplichtingen tegenover. Je werd geacht te helpen bij de verdediging van de stad, deel uit te maken van de burgermilitie.

Poorter was je door geboorte als je ouders het al waren. Je werd het ook door met een poorter te trouwen, of door het poorterschap te kopen. Sommige steden maakten daarbij nog onderscheid tussen 'grootburgers' en 'kleinburgers'. De laatsten kochten het poorterschap goedkoper, maar hadden ook minder rechten. Sommige steden rekenden hier een fiks bedrag voor. Daarom kocht je het alleen als je dacht er profijt van te hebben, en dat gold niet voor iedere stadsbewoner. De nieuwbakken poorters kregen na het afleggen van de poortereed vaak een bewijs in de vorm van een 'poorterbrief' en werden geregistreerd in het poorterboek van de stad.

7 Onderzoek in poorterboeken

Die poorterboeken – soms spreekt men van burgerboeken – vinden we nu in de stadsarchieven. Een aantal ervan is gepubliceerd en het Centraal Bureau voor Genealogie heeft in er het verleden veel gemicrofilmd. Kijk hiervoor op plaatsnaam in de catalogus op de website van het CBG (www.cbg.nl). Een aantal archiefdiensten heeft deze bron in originele vorm of als bronbewerking op internet gezet. Ook hier wijst 'Digitale bronbewerkingen Nederland en België' (www.geneaknowhow.net) de weg.

Poorterboeken gaan soms terug tot in de middeleeuwen, lopen door tot de Franse tijd en in een enkel geval tot het begin van de negentiende eeuw. Toen verviel het onderscheid tussen poorters en niet-poorters. Of je nu in of buiten de stad woonde, iedereen viel onder hetzelfde rechtstelsel. Zijn er geen poorterboeken, dan kunnen we op zoek gaan naar het kopen van poorterschap in de jaarlijkse stadrekeningen. Daarin vinden we dit verantwoord onder de inkomsten van de stad. Dat kan als 'verzamelpost' gedaan zijn, maar soms worden de nieuwe poorters met naam en toenaam genoemd.

De Bredase inschrijvingen geven een goed beeld van wat je in een poorterboek kan vinden. Behalve de naam van de nieuwe poorter en de datum waarop hij poorter werd, kunnen we informatie tegenkomen over de herkomstplaats, het beroep, over wie zich borg stelt en het bedrag dat hij betaalde. Dat ontbreekt ogenschijnlijk in het Bredase poorterboek. Maar het kan ook heel goed zijn dat dat niet is meegenomen in de Isis database en dat het origineel deze informatie wel bevat.

Om een indruk te krijgen van een origineel poorterboek raadplegen we de website van het Regionaal Archief Zutphen. De originele burgerboeken van 1478 tot en met 1817 staan als scans op de website van het archief (www.regionaalarchiefzutphen.nl). De bezoeker van de website kan er in 'bladeren'. Ga hiervoor naar 'voorouders' > 'inzien van bronnen', en kies voor 'Zutphen' en 'burgerboeken'. Zutphen kende grootburgers en kleinburgers. Selecteer uit het resultaat het burgerboek van de kleinburgers 1715-1817. Er is geen geautomatiseerde index op de website, dus we moeten de boeken zelf raadplegen. Gelukkig staat achter in het boek een index die in de tijd zelf is gemaakt. We gaan op zoek naar Jan Hartman van Buren. Scan 217 heeft de letter B. De namen zijn alleen op de eerste letter bij elkaar gezet. Daarna zijn ze ingeschreven op de volgorde waarin ze in het boek voorkomen. Jan Hartman staat

onderaan de tweede kolom op de linkerbladzijde. Achter zijn naam staat een verwijzing naar folio 147 verso. Voor het woord verso (ommezijde) is een veel gebruikte afkorting gehanteerd: een afkortingsteken voor 'ver', gevolgd door een lange 's' en ten slotte de letter 'o'.

Bij het terug bladeren moeten we de foliëring in pen volgen, rechtsboven aan de voorzijde van elk folio. De potloodnummering is van later datum en geeft bladzijdenummers. We lezen (scan 151) dat Jan Hartman van Buren op 7 oktober 1778 met zijn dochter Maria Catharina kleinburger van Zutphen is geworden. Hij is gereformeerd en afkomstig uit 'Weinheim in de Keur Paltz'. Het kleinburgerschap kostte hem bij elkaar 43 guldens en 6 stuivers, de twee bedragen onder de streep bij elkaar opgeteld.

Bronverantwoording: Regionaal Archief Zutphen, website (www.regionaalarchiefzutphen.nl), Burgerboek (kleine burgerschap), 1715-1817 Zutphen, folio 147v; scan origineel gezien [datum raadpleging].

NB De website bevat niet de naam van het archief waarin het berust (bijvoorbeeld het Stadsarchief Zutphen, noch het inventarisnummer). Zo kan geen volledige bronverwijzing gemaakt worden.

8 Over de landsgrenzen

Elke stamboomonderzoeker krijgt vroeg of laat te maken met verwanten die de landsgrenzen overgegaan zijn, ofwel om zich hier te vestigen, of om elders hun geluk te zoeken. Migratie over de grenzen van ons land is een verschijnsel van alle tijden. Het voorbeeld uit de vorige paragraaf, de uit de Duitse Kurpfalz afkomstige Jan Hartman van Buren laat dat zien. Van de motieven om zich in Nederland te vestigen, heeft het religieuze steeds het meest tot de verbeelding gesproken. Van families met een Frans klinkende achternaam wordt al snel gezegd, 'dit is een hugenoten-familie', een familie die rond 1700 wegens geloofsvervolging Frankrijk ontvlucht is. Het kan echter heel goed zijn dat bij nader onderzoek blijkt dat de familie uit de Zuidelijke Nederlanden, het tegenwoordige België, afkomstig is, of uit Frankrijk vertrokken is in een periode waarin van geloofsvervolging geen sprake was. Economische motieven liggen dan meer voor de hand. De Republiek was vergeleken met de omliggende landen lange tijd welvarender, er was behoefte aan arbeidskrachten, of aan mensen met gespecialiseerde vakkennis.

Vele Nederlanders stuiten zo bij het uitzoeken van hun genealogie of kwartierstaat op een voorouder die zich vanuit Duitsland hier gevestigd heeft omdat er werk voorhanden was, of klandizie voor een bepaald product. Sommigen kwamen hier naar toe met het vooropgezette plan zich in de Republiek te vestigen. Anderen dachten enkele jaren te blijven, maar bleven voorgoed. Weer anderen keerden elk jaar naar huis terug om het daaropvolgende jaar weer terug te komen. Vooral in de achttiende eeuw was er een omvangrijke grensoverschrijdende trek van deze Duitse seizoenarbeiders. Zij kwamen hier van het voorjaar tot de herfst in landbouw en nijverheid werken. De meesten verbleven tijdens het winterseizoen thuis in Duitsland, om in het voorjaar weer terug te keren. Sommigen bleven echter achter om met een Nederlands meisje te trouwen dat zij tijdens hun verblijf hier hadden leren kennen.

Emigrantengstromen die nog vers in het geheugen liggen, zijn die naar Canada en Australië in de jaren vijftig van de twintigste eeuw. In de negentiende en de eerste helft van de twintigste eeuw waren de Verenigde Staten, en daarnaast Zuid-Afrika, Zuid-Amerika (waaronder Suriname) en natuurlijk Nederlands-Indië belangrijke overzeese reisdoelen

voor Nederlanders die wilden emigreren. Economische motieven speelden hierbij de hoofdrol. Maar er waren er ook die om religieuze redenen vertrokken, of met een combinatie van de twee motieven. Ook in de paar eeuwen daarvoor vertrokken Nederlanders naar deze gebieden om er hun geluk te zoeken. Sommigen zochten het wat dichterbij huis en vestigden zich in een ander Europees land. Zo zijn er inmiddels in tal van landen afstammelingen van Nederlanders te vinden.

Voordat u in een ander land onderzoek gaat doen, kunt u zich eerst hier in Nederland oriënteren. De mogelijkheid bestaat dat iemand al eerder onderzoek heeft gedaan. Hoe u daarachter komt, heeft u hiervoor kunnen lezen (leereenheid 2 paragraaf 5 'Eerder onderzoek'). Is dit niet het geval, dan kunt u het onderzoek voorbereiden bij het Centraal Bureau voor Genealogie. Van de belangrijkste emigratie- en herkomstlanden vindt u hier literatuur: handleidingen, archiefinventarissen, adresboeken, tijdschriften van genealogische verenigingen en instellingen, enzovoorts. De website van het Centraal Bureau voor Genealogie (www.cbg.nl) 'links' > 'buitenland' naar websites over allerlei landen.

In Nederland is een aantal verenigingen actief die zich speciaal op onderzoek in een bepaald land richten, bijvoorbeeld de 'Werkgroep Genealogisch Onderzoek Duitsland' of de 'Indische Genealogische Vereniging'. Ook die vindt u via dezelfde linkspagina.

OPGAVE 7.1

Zoek in het lidmatenregister 1773-1876 van Aalst in Gelderland (online) (via de website 'Digitale bronbewerkingen Nederland en België') naar de inschrijving in 1786 van Lena van Driel.

- Zoek de inschrijving op.
- Op welke datum is zij met attestatie binnen gekomen in Aalst?
- Waar kwam zij vandaan?
- Maak een bronverantwoording.

OPGAVE 7.2

Zoek op de website van het Streekarchief Bommelerwaard naar de akte van indemniteit (borgbrief) van Jan Dirkze Hoogmoet.

De akte was bestemd voor het armbestuur van (kies het juiste antwoord)

- Kessel.
- Alem.
- Bommelerwaard.
- Altforst.

OPGAVE 7.3

Abraham Wiele vestigde zich in de tweede helft van de achttiende eeuw in Zutphen en werd daar kleinburger.

- Zoek de inschrijving in het poorterboek
- Maak een korte samenvatting van de inhoud van de inschrijving
- Maak een bronverwijzing

ZELFTOETS

- 1 Welke van de volgende beweringen is juist? In lidmatenregisters vind je van een protestante kerkelijke gemeente
  - a de doopleden en de leden die belijdenis hebben gedaan.
  - b iedereen die daar dooplid is.
  - c wie daar belijdenis heeft gedaan en wie er zich met attestatie heeft gevestigd.
  - d alleen wie in de betreffende kerkelijke gemeente belijdenis heeft gedaan.

- 2 Wat is niet hetzelfde als een akte van indemniteit?
  - a akte van cautie
  - b kerkelijke attestatie
  - c ontlastbrief
  - d borgbrief

- 3 Wanneer iemand een akte van indemniteit inlevert, wie is dan financieel voor hem verantwoordelijk wanneer hij tot armoede vervalt?
  - a de sociale dienst van de gemeente waar hij geboren is
  - b de plaats of instelling die de akte heeft uitgegeven
  - c de persoon zelf voor wie de akte is opgemaakt
  - d het armbestuur van de plaats van vestiging

- 4 Welke van de volgende beweringen is juist? In een poorterboek vind je
  - a wie niet hoefde te betalen als hij de poort van een stad binnenging.
  - b alle inwoners van een stad.
  - c de administratie die poortwachters bijhielden.
  - d wie burger is geworden van een stad.

TERUGKOPPELING

Antwoorden op de zelftoets

- 1 c
- 2 b
- 3 b
- 4 d

Uitwerking van de opgaven

- 7.1 Inschrijving lidmatenregister Lena van Driel.
- a Ga naar de website 'Digitale bronbewerkingen Nederland en België' (<http://www.geneaknowhow.net/digi/bronnen.html>)
Zoek onder Gelderland naar Aalst (via Ctrl-f kunt u in de tekst zoeken van de pagina) en vervolgens in het lidmatenregister.
Klik op de link naar het Streekarchief Bommelerwaard.
Kies 'Genealogische bronnen' en vervolgens 'Inzien van bronnen'.
Kies uit het menu 'Aalst' en 'DTB-registers' (waar de lidmatenregisters ondergebracht zijn).
Nadat u op 'Toon registers' klikt, verschijnt een lijst met registers.
Kies hieruit '08 NH Lidmaten 1773-1876 (DTB-0108)'.
Het register verschijnt. Blader naar digitale afbeelding 7 (bladzijde 6).
  - b De datum van inschrijving is 2 april 1786.
  - c IJselmonde.
  - d Bronverantwoording:

Streekarchief Bommelerwaard, website (www.streekarchiefbommelerwaard.nl), dtb-registers, inv.nr. 108, lidmatenregister Aalst 1773-1876, blz. 6; scan origineel gezien 15 december 2008.

- 7.2 Ga (bijvoorbeeld door te zoeken op www.archiefnet.nl of door in Google te zoeken) naar www.streekarchiefbommelerwaard.nl. Kies in het menu 'genealogische bronnen' > 'borgbrieven' en zoek op Hoogmoet. Uit de samenvatting komt Kessel als vestigingsplaats naar voren. U kunt het controleren aan de originele akte. Daarin verklaart het armbestuur van Altforst hem 'buyten laste en schaade van den dorpe Kessel' te houden. Juiste antwoord is dus a.

- 7.3 Kleinburgerschap Abraham Wiele.
- a Ga naar www.regionaalarchiefzutphen.nl en klik in linkermenu op voorouders > inzien van bronnen. Kies vervolgens 'Zutphen' en 'burgerboeken'. Selecteer uit de lijst 'Burgerboek (kleine burgerschap), 1715-1817'. Ga naar de index achter in het burgerboek en zoek naar 'Wiele, Abraham'. De index verwijst naar pagina 128 (= digitale afbeelding 131).

b

3 febr. 1770. Abraham Wiele, geb. 's-Gravenhage, geref., krijgt het kleine burgerschap van Zutphen, na het afleggen van de eed en betaling van f43-6-0, samen met zijn zoons Abraham, 4 jr., en Harmanus, 1½ jr. oud.

c

Bronverantwoording: Regionaal Archief Zutphen, website (www.regionaalarchiefzutphen.nl), Burgerboek (kleine burgerschap), 1715-1817 Zutphen, folio 128r; scan origineel gezien [datum raadpleging].